

Preliminarus vertimas

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
EUROPOS TARYBA

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO DIDŽIOJI
KOLEGIJA

BYLA CUDAK prieš LIETUVĄ

(Pareiškimo Nr. 15869/02)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2010 m. kovo 23 d.

Byloje Cudak prieš Lietuvą

Europos Žmogaus Teisių Teismas posėdžiaujant Didžiajai kolegijai,
sudarytai iš:

pirmininko Jean-Paul Costa,

teisėjų Christos Rozakis,

Nicolas Bratza,

Peer Lorenzen,

Françoise Tulkens,

Josep Casadevall,

Ireneu Cabral Barreto,

Corneliu Bîrsan,

Vladimiro Zagrebelsky,

David Thór Björgvinsson,

Dragoljub Popović,

Ineta Ziemele,

Mark Villiger,
Giorgio Malinverni,
András Sajó,
Nona Tsotsoria,
İşıl Karakaş,
ir *Didžiosios kolegijos kanclerio pavaduotojo* Johan Callewaert,

po svarstymo 2009 m. liepos 1 d. ir 2010 m. vasario 24 d. uždaruose posėdžiuose,

skelbia pastarąją dieną priimtą šį sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietė, Alicija Cudak (pareiškėja), kuri 2001 m. gruodžio 4 d. pateikė pareiškimą (Nr. 15869/02) Teismui pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencijos) 34 straipsnį.
2. Pareiškėjai, kuriai buvo suteikta teisinė pagalba, atstovavo Vroclave praktikuojantis advokatas K. Uczkiewicz. Lietuvos Vyriausybei (Vyriausybei) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.
3. Pareiškėja skundėsi teisės kreiptis į teismą apribojimu, kuri yra įtvirtinta Konvencijos 6 § 1 straipsnyje.
4. Pareiškimas buvo paskirtas nagrinėti Teismo trečiajam skyriui (Teismo reglamento 52 taisyklės 1 dalis). 2006 m. kovo 2 d. to skyriaus kolegija, susidedanti iš šių teisėjų: B.M. Zupančič, J. Hedigan, L. Caflisch, C. Bîrsan, A. Gyuluman, R. Jaeger ir E. Myjer, taip pat skyriaus kanclerio V. Berger, paskelbė pareiškimą priimtiniu. 2009 m. sausio 29 d. antrojo skyriaus kolegija, susidedanti iš šių teisėjų: F. Tulkens, I. Cabral Barreto, V. Zagrebelsky, D. Popović, A. Sajó, I. Karakaş ir I. Ziemele, taip pat iš skyriaus kanclerės S. Dollé, nutarė perleisti savo jurisdikciją Didžiajai kolegijai, nė vienai iš šalių tam neprieštaraujant (Konvencijos 30 straipsnis ir 72 taisyklė).
5. Didžiosios kolegijos sudėtis buvo nustatyta pagal Konvencijos 27 straipsnio 2 ir 3 dalis bei Teismo reglamento 24 taisyklę.
6. Atsižvelgiant į tai, kad iš Teismo išėjo Vyriausybės paskirtas nagrinėti bylą teisėjas nuo Lietuvos, Vyriausybė paskyrė *ad hoc* teisėja I. Ziemele (Konvencijos 27 straipsnio 2 dalis ir Teismo reglamento 29 taisyklės 1 dalis).
7. Pareiškėja ir Vyriausybė pateikė rašytines pastabas dėl bylos esmės.
8. 2009 m. liepos 1 d. įvyko viešas bylos nagrinėjimas Žmogaus teisių pastate, Strasbūre (59 taisyklės 3 dalis).

Teismo posėdyje dalyvavo:

(a) *Vyriausybės pusėje*
E. BALTUTYTĖ, *Atstovė*,

K. BUBNYTĖ-MONTVYDIENĖ, Atstovavimo EŽTT skyriaus vedėja,
Patarėja;

(b) *pareiškėjos puseje*

K. Uczkiewicz, advokatas, *Gynėjas,*

B. Slupska-Uczkiewicz, advokatė, *Patarėja.*

Teismas išklausė K. Uczkiewicz ir E. Baltutytės pasisakymų.

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

9. Pareiškėja yra gimusi 1961 m. ir gyvena Vilniuje.

10. 1997 m. lapkričio 1 d. pareiškėja buvo priimta dirbti korespondente-telefoniste Lenkijos Respublikos ambasadoje Vilniuje (Ambasada).

11. Darbo sutarties 1 punkte buvo numatyta, kad pareiškėjos funkcijos ir užduotys apsiriboja jos pareigų (korespondentės-telefonistės) sritimi. Pareiškėjai sutikus, jai galima skirti kitas pareigas, kurių ši sutartis neapima. Tokiu atveju sudaroma nauja darbo sutartis. Pagal sutarties 6 punktą pareiškėja įsipareigojo laikytis Lietuvos įstatymų, turėjo atsakyti už žalą, padarytą darbdaviui, ir galėjo būti traukiama drausminėn atsakomybėn už profesinių pareigų neatlikimą ar darbų saugos taisyklių nesilaikymą. Už papildomas užduotis pareiškėja turėjo gauti atlyginimą, premijas, padidintas išmokas ar papildomas laisvas dienas. 8 punkte nustatyta, kad bet kokie ginčai, susiję su šia sutartimi, nagrinėjami pagal Lietuvos įstatymus: Konstituciją, Darbo sutarties įstatymą, Darbo atlyginimo įstatymą, Atostogų įstatymą ir Dirbančių asmenų socialinio draudimo įstatymą. Galiausiai, sutartis galėjo būti nutraukta pagal Darbo sutarties įstatymo (įsigaliojusio 1991 m. lapkričio 28 d., su vėlesniais pakeitimais) 26, 27, 29 ir 30 straipsnius.

12. Pareiškėjos pareigos – kaip numatyta jos darbo sutarties priede – buvo šios:

„1. Aptarnauti ambasados ir Generalinio konsulato telefonus, registruoti tarptautinius pokalbius.

2. Rašyti mašinėle lenkiškai ir lietuviškai.

3. Aptarnauti faksą.

4. Teikti informaciją lenkiškai, lietuviškai ir rusiškai.

5. Padėti organizuoti nedidelius kokteilius ir priėmimus.

6. Kopijuoti dokumentus.

7. Atlikti kitus atstovybės vadovo pavestus darbus.“

13. 1999 m. pareiškėja pateikė skundą Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, kaltindama seksualiniu priekabiavimu vieną iš savo kolegų vyrų, ambasados diplomatinio personalo narį. Atlikus tyrimą, kontrolieriaus tarnyba pranešė, kad pareiškėja iš tiesų tapo seksualinio priekabiavimo auka. Pareiškėja teigė, kad dėl įtampos darbe ji susirgo.

14. Pareiškėja turėjo nedarbingumo pažymėjimą nuo 1999 m. rugsėjo 1 d. iki spalio 29 d. 1999 m. spalio 29 d. ji atvyko į darbą, tačiau nebuvo įleista į ambasados patalpas. Atvykusi į darbą 1999 m. lapkričio 22 d.,

pareiškėja ir vėl negalėjo patekti į pastatą. Ta pati situacija pasikartojo ir jai atvykus į darbą 1999 m. lapkričio 23 d.

15. 1999 m. lapkričio 26 d. pareiškėja raštu kreipėsi į ambasadorę, informuodama apie minėtus incidentus. 1999 m. gruodžio 2 d. pareiškėjai buvo pranešta, kad ji atleista iš pareigų dėl neatvykimo į darbą 1999 m. lapkričio 22-29 dienomis.

16. Pareiškėja pateikė civilinį ieškinį, prašydama priteisti jai kompensaciją dėl neteisėto atleidimo iš darbo. Ji neprašė grąžinti ją į darbą. Lenkijos Užsienio reikalų ministerija verbaline nota pareikalavo imuniteto nuo Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijos. 2000 m. rugpjūčio 2 d. Vilniaus apygardos teismas nutraukė bylą dėl jurisdikcijos stokos. 2000 m. rugsėjo 14 d. Apeliacinis teismas paliko šią nutartį nepakeistą. 2001 m. birželio 25 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė galutinę nutartį.

17. Aukščiausiasis Teismas *inter alia* konstatavo, kad 1993 m. Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartyje dėl teisinės pagalbos nėra išspręstas valstybės imuniteto doktrinos taikymo klausimas, kad Lietuva nėra priėmusi jokių įstatymų šiuo klausimu, o nacionalinių teismų praktika dar tik formuojasi. Todėl Aukščiausiasis Teismas manė esant tikslinga nagrinėti šią bylą atsižvelgiant į bendruosius tarptautinės teisės principus, pirmiausia į 1972 m. Europos Konvenciją „Dėl valstybės imuniteto“.

18. Aukščiausiasis Teismas pastebėjo, kad tuo metu galiojusio Civilinio proceso kodekso 479 straipsnyje įtvirtintas absoliutaus valstybės imuniteto principas, tačiau ši nuostata praktikoje nustojo būti taikoma. Aukščiausiasis Teismas taip pat pažymėjo, kad tarptautinėje praktikoje susiformavo riboto valstybės imuniteto doktrinos taikymas, kai toks imunitetas taikomas tik veiksmams, susijusiems su valstybės suvereniteto įgyvendinimu (*acta jure imperii*), o ne valstybės veiklai komercinės ar privatinės teisės reguliuojamojoje srityje (*acta jure gestionis*). Aukščiausiasis Teismas toliau konkrečiai konstatavo, kad:

„Aukščiausiojo Teismo nuomone, riboto valstybės imuniteto principo taikymas yra galimas ir Lenkijos Respublikos atžvilgiu. Lietuvos Respublikai pripažįstant, kad užsienio asmenys gali reikšti jai ieškinius dėl ginčų, kilusių iš privatinų teisinių santykių, kartu pripažįstama teisė ir Lietuvos Respublikos fiziniams ir juridiniams asmenims reikšti ieškinius užsienio valstybei ginant savo teises.

Byloje nustatyta, ar tarp ieškovės ir Lenkijos Respublikos susiklostė santykiai valstybės veiklos viešosios teisės reguliuojamojoje srityje (*acta jure imperii*), ar valstybės veiklos privatinės teisės reguliuojamojoje srityje (*acta jure gestionis*). Be šio kriterijaus, taip pat taikytini ir kiti kriterijai, kurie padeda [teismui] nustatyti, ar valstybė gali naudoti imunitetu <...> darbo santykių ginčiuose. Konkrečiai, šie kriterijai yra: darbovietės pobūdis, darbuotojo statusas, teismo vietos ir darbo vietos valstybių teritorinis ryšys bei ieškininio reikalavimo pobūdis.

Įvertinus Lenkijos Respublikos Užsienio reikalų ministerijos imuniteto prašymą <...>, galima daryti išvadą, kad tarp kasatorės ir Lenkijos Respublikos ambasados susiklostė valstybės tarnybos santykiai, reguliuojami viešosios teisės (*acta jure imperii*), o Lenkijos Respublika šiuo atveju turi teisę pasinaudoti valstybės imunitetu nuo užsienio valstybės teismo jurisdikcijos. Tokios išvados pagrįstumą patvirtintina ir kiti kriterijai. Vertinant darbovietės pobūdį, konstatuotina, kad ambasados <...> pagrindinės funkcijos yra tiesiogiai susijusios su Lenkijos Respublikos suvereniteto

įgyvendinimu. Vertinant darbuotojo statuso kriterijumi <...>, nors tarp šalių buvo sudaryta darbo sutartis, tačiau pati pareigybė, korespondentė – telefonistė, suponuoja tai, kad tarp šalių susiklostė valstybės tarnybos pobūdžio santykiai. <...> Teismui nepavyko gauti duomenų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti kasatorės pareigų apimtį. Todėl sprendžiant pagal pačios pareigybės pavadinimą, kasatorei priskirtos pareigos tam tikru laipsniu padėjo Lenkijos Respublikos valstybei įgyvendinti savo suverenias funkcijas. <...> Taip pat nustatyta, ar darbuotojo darbo vieta yra ta pati, kaip teismo vieta, kadangi vietos valstybės teismas turi geresnes galimybes išnagrinėti tarp šalių kilusį ginčą, nes ginčijamų veiksmų vieta yra toje pačioje valstybėje. Šiuo atveju tenka pripažinti, jog ambasada, nors ir nėra užsienio valstybės teritorija, tačiau priimančios valstybės suverenių galių įgyvendinimas joje labai apribotas (įstatymo “Dėl užsienio valstybių diplomatinių atstovybių Lietuvos Respublikoje statuso” 11 straipsnio 2 dalis). Nagrinėjant <...> ieškinio reikalavimo pobūdžio atžvilgiu, tenka pažymėti, kad reikalavimas pripažinti atleidimą iš darbo neteisėtu ir priteisti kompensaciją negali būti vertintinas kaip galintis pažeisti [kitos] valstybės suverenitetą, kadangi toks reikalavimas iš esmės liečia tik ekonominių teisinių santykių aspektą, nes nėra reikalaujama sugrąžinti darbuotoją į tarnybą <...>. Tačiau vien šio kriterijaus pagrindu negalima besąlygiškai teigti, jog Lenkijos Respublika šioje byloje negali pasinaudoti valstybės imunitetu. <...> Pati kasatorė <...> nepateikė [jokių kitų] įrodymų, kurie patvirtintų negalimumą Lenkijos Respublikai pasinaudoti valstybės imunitetu (Civilinio proceso kodekso 58 straipsnis).

Įvertinus nurodytų kriterijų visetą, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos siekį palaikyti gerus santykius <...> ir gerbti suverenių galių lygybės principą tarp valstybių, <...> kolegija daro išvadą, kad [žemesnės instancijos] teismai pagrįstai konstatavo, jog neturi jurisdikcijos šioje byloje.

<...>

Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad Vilniaus apygardos teismas ir Lietuvos apeliacinis teismas savo nutartis taikyti valstybės imunitetą Lenkijos Respublikos atžvilgiu motyvavo vien tik pačios Lenkijos Respublikos nesutikimu dalyvauti teisminiame procese. Tie teismai nenagrinėjo klausimo dėl riboto imuniteto taikymo galimybes, atsižvelgiant į Aukščiausiojo Teismo suformuluotus kriterijus. Tačiau toks procesinės teisės pažeidimas, Aukščiausiojo Teismo nuomone, nesudaro pagrindo naikinti teismų priimtas nutartis. <...>

Valstybės imuniteto taikymas Lietuvos Respublikos teismų jurisdikcijos atžvilgiu neužkerta teisės ieškovei pareikšti ieškinį Lenkijos Respublikos teismuose.“

B. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

19. Lietuvoje nėra specialaus įstatymo, reglamentuojančio valstybės imuniteto klausimą. Teismai paprastai šį klausimą sprendžia kiekvienos konkrečios bylos atveju, atsižvelgdami į įvairių dvišalių ir daugiašalių sutarčių nuostatas.

20. 1964 m. Civilinio proceso kodekso (galiojusio bylai reikšmingu metu iki 2003 m. sausio 1 d.) 479 straipsnio 1 dalyje buvo įtvirtintas absoliutaus imuniteto principas:

„Pareikšti ieškinį užsienio valstybei, užtikrinti ieškinį ir nukreipti išieškojimą į užsienio valstybės turtą gali būti leidžiama tik tai kompetentingų atitinkamos užsienio valstybės institucijų sutikimu“.

21. 1998 m. sausio 5 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį byloje *Stukonis prieš JAV ambasadą* dėl neteisėto atleidimo iš darbo JAV ambasadoje Vilniuje. Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad 1964 m. Civilinio proceso kodekso 479 straipsnio 1 dalis nebeatitinka kintančios tarptautinių santykių ir teisės realybės. Aukščiausiasis Teismas pabrėžė tarptautinėje teisėje egzistuojančią tendenciją apriboti bylų kategorijas, kuriose valstybė galėtų reikalauti imuniteto nuo užsienio teismų jurisdikcijos. Aukščiausiasis Teismas, *inter alia*, konstatavo:

„Valstybės imunitetas reiškia ne imunitetą nuo civilinio proceso, o imunitetą nuo teismo jurisdikcijos. Teisę kreiptis į teismą garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija (30 straipsnis) <...>. Tačiau teismo galimybė apginti ieškovo teises, kai atsakovas yra užsienio valstybė, priklauso nuo to, ar ta užsienio valstybė reikalauja taikyti valstybės imuniteto doktriną. <...> Norint nustatyti, ar ginčas kilo iš santykių, kuriuose galioja valstybės imunitetas, [ar ne], <...> būtina išsiaiškinti teisinių santykių tarp šalių pobūdį. <...>“

22. 2000 m. gruodžio 21 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė „Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalgą“ (Teismų praktika, 2001, Nr. 14). Joje konstatuota, kad nors pagal CPK 479 straipsnyje įtvirtintą normą „užsienio valstybė, užsienio valstybių diplomatinės ir konsulinės atstovybės, užsienio valstybių diplomatai <...> naudojami imunitetu nuo Lietuvos teismų jurisdikcijos“, ši taisyklė taikoma „tik viešosios teisės reguliuojamuose santykiuose“. Aukščiausiasis Teismas nurodė, kad sprendimas, ar byla su tarptautiniu elementu yra teisinga Lietuvos teismams, teismas turi apsvarstyti, ar priimtas byloje sprendimas būtų pripažintas ir vykdomas toje užsienio valstybėje. Jei byla yra teisinga ir užsienio valstybės teismui, teismas gali atsisakyti priimti pareiškimą ir pasiūlyti ieškovui kreiptis į užsienio valstybės, kurioje reikės vykdyti būsimą teismo sprendimą, teismą.

Į šį Aukščiausiojo Teismo išaiškinimą turi atsižvelgti žemesnių instancijų teismai.

23. 2007 m. balandžio 6 d. Aukščiausiasis Teismas priėmė nutartį panašioje į pareiškėjos byloje, konkrečiai, *S.N. prieš Švedijos Karalystės ambasadą*. Teismas konstatavo, kad „<...> Nors Švedijos Karalystė nėra priėmusi nacionalinių įstatymų dėl valstybės imuniteto, tačiau šios valstybės teismų praktika taip pat leidžia daryti išvadą, kad pripažįstama riboto imuniteto doktrina.“ Šioje byloje taip pat pažymėta, kad gali būti atsižvelgta į 2004 m. gruodžio 2 d. priimtą Jungtinių Tautų konvencijos dėl valstybių ir jų turto jurisdikcijos imunitetų nuostatas, kaip į tam tikras tarptautinės teisės raidos tendencijas valstybių imuniteto doktrinos srityje, tačiau neįpareigojančias jomis vadovautis. Aukščiausiasis Teismas taip pat pastebėjo, kad tiek Lietuvos, tiek Švedijos veiksmai tarptautiniuose santykiuose ir šių valstybių teismų praktika patvirtina, jog abi valstybės pripažįsta riboto valstybės imuniteto doktriną, taigi nustačius, kad konkrečiu atveju šalių ginčas kilo iš privatinės teisės reglamentuojamų santykių, kuriuose valstybė negali remtis imunitetu, Švedija negalėtų prieštarauti bylos pagal jai reikiamą ieškinį nagrinėjimui Lietuvos teisme. Tačiau Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad ginčas tarp šalių kilo iš viešosios

teisės reglamentuojamų teisinių santykių ir kad tai nebuvo darbo santykiai, reglamentuojami privatinės teisės.

24. Toliau Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad tarptautinėje praktikoje nėra vieningos nuostatos pagal kurią būtų galima atskirti asmenis, dirbančius užsienio valstybės diplomatinėje atstovybėje ir vykdančius atstovaujamosios valstybės viešosios valdžios funkcijas nuo kitų darbuotojų. Kadangi šiuo klausimu nėra įpareigojančių tarptautinės teisės normų, tai, kokius diplomatinėje atstovybėje dirbančius asmenis pripažinti esančiais viešojoje tarnyboje, sprendžia kiekviena valstybė.

III. BYLAI REIKŠMINGA TARPTAUTINĖ TEISĖ IR PRAKTIKA

25. Bylai reikšmingos 1972 m. Europos Konvencijos „Dėl valstybės imuniteto“ („Bazelio konvencijos“) nuostatos:

5 straipsnis

„1. Susitarančioji valstybė negali reikalauti imuniteto nuo kitos susitariančiosios valstybės teismo jurisdikcijos, jeigu ginčas kilo iš darbo sutarties tarp valstybės ir asmens, kai darbas turi būti atliktas teismo vietos valstybėje.

2. 1 dalis netaikoma, jeigu:

- a) bylos iškėlimo metu asmuo yra įdarbinančios valstybės pilietis;
- b) sutarties sudarymo metu asmuo nebuvo nei teismo vietos valstybės pilietis, nei nuolatinis tos valstybės gyventojas; arba
- c) sutarties šalys yra raštu susitarusios kitaip, išskyrus atvejus, kai pagal teismo vietos valstybės įstatymus tos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją nagrinėjamo dalyko atžvilgiu. <...>“

26. Konvencijos Aiškinamojoje ataskaitoje nurodyta, kad „darbo sutarčių su diplomatinėmis atstovybėmis ar konsulinėmis įstaigomis atveju taip pat reikia atsižvelgti į 32 straipsnį“. Šis straipsnis numato:

32 straipsnis

„Šioje konvencijoje nėra nieko, kas įtakotų privilegijas ir imunitetą, susijusius su diplomatinėmis atstovybėmis ar konsulinėmis įstaigomis bei su jomis susijusių asmenų funkcijų įgyvendinimu“.

27. Nei Lietuva, nei Lenkija nėra šios Bazelio konvencijos šalys.

28. 1979 m. Jungtinių Tautų Tarptautinės teisės komisijai buvo pavesta susisteminti ir palaipsniui vystyti tarptautinę teisę dėl valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų. Komisija parengė keletą projektų, kurie buvo pateikti valstybėms, prašant pareikšti pastabas. Lietuva niekada nėra pateikusi neigiamo pobūdžio pastabų dėl šių projektų. Projektas, kuris buvo

2004 m. priimto teksto pagrindas, buvo parengtas 1991 m. Bylai reikšmingoje teksto dalyje tuomet buvo numatyta:

11 straipsnis – Darbo sutartys

1. Jeigu valstybės nesusitaria kitaip, valstybė negali remtis imunitetu nuo kitos valstybės teismo, kuris kitais atvejais būtų kompetentingas, jurisdikcijos tais atvejais, kai teismo nagrinėjimo dalykas yra susijęs su darbo sutartimi, sudaryta valstybės ir asmens dėl darbo, kuris yra ar bus visiškai ar iš dalies atliekamas kitos valstybės teritorijoje.

2. Straipsnio 1 dalis netaikoma, jeigu:

(a) darbuotojas buvo priimtas į darbą vykdyti konkrečias funkcijas, įgyvendinant valstybės valdžią;

(b) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens įdarbinimas, darbo santykių pratęsimas ar grąžinimas į darbą;

(c) darbo sutarties sudarymo metu darbuotojas nebuvo nei pilietis, nei nuolatinis teismo vietos valstybės gyventojas;

(d) tuo metu, kai yra iškeliama byla, darbuotojas yra įdarbinančios valstybės pilietis; arba

(e) įdarbinančioji valstybė ir darbuotojas yra raštu susitarę kitaip, išskyrus atvejus, kai viešosios politikos sumetimais teismo vietos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją teismo nagrinėjimo dalyko atžvilgiu.”

29. Tarptautinės teisės komisijos 1991 m. Konvencijos projekto komentare teigiama, kad 11 straipsnyje įtvirtintos taisyklės atitinka vis didesnio valstybių skaičiaus priimamuose įstatymuose ir sudaromose sutartyse stebimas tendencijas (ILC Yearbook, 1991, Vol. II, Part 2, p. 44, § 14).

30. 2004 m. gruodžio mėn. JT Generalinė Asamblėja priėmė Valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos konvenciją, kurią pasirašyti buvo galima nuo 2005 m. sausio 17 d. Vienas pagrindinių klausimų, kurį turėjo išspręsti Tarptautinės teisės komisija sistemindama šį teisės aktą, buvo susijęs su atvejais, kai valstybės negali remtis imuniteto doktrina su darbo sutartimis susijusioje srityje. Galutinė Konvencijos 11 straipsnio redakcija numato:

„Darbo sutartys

1. Jeigu valstybės nesusitaria kitaip, valstybė negali remtis imunitetu nuo kitos valstybės teismo, kuris kitais atvejais būtų kompetentingas, jurisdikcijos tais atvejais, kai teismo nagrinėjimo dalykas yra susijęs su darbo sutartimi, sudaryta valstybės ir asmens dėl darbo, kuris yra ar bus visiškai ar iš dalies atliekamas kitos valstybės teritorijoje.

2. 1 dalis netaikoma, jeigu:

(a) darbuotojas buvo priimtas į darbą vykdyti konkrečias funkcijas, įgyvendinant valstybės valdžią;

SPRENDIMAS CUDAK prieš LIETUVĄ

9

(b) darbuotojas yra:

(i) diplomatinis atstovas - kaip ši sąvoka apibrėžta 1961 m. Vienos konvencijoje „Dėl diplomatinių santykių“;

(ii) konsulinis pareigūnas – kaip ši sąvoka apibrėžta 1963 m. Vienos konvencijoje „Dėl konsulinių santykių“;

(iii) tarptautinės organizacijos nuolatinės atstovybės ar specialiosios atstovybės diplomatinio personalo narys arba priimtas į darbą atstovauti valstybę tarptautinėje konferencijoje;

(iv) bet kuris kitas asmuo, kuriam taikomas diplomatinis imunitetas;

(c) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens įdarbinimas, darbo santykių pratęsimas ar grąžinimas į darbą;

(d) teismo nagrinėjimo dalykas yra asmens atleidimas iš darbo ar darbo santykių nutraukimas ir įdarbinančios valstybės vadovo, vyriausybės vadovo ar užsienio reikalų ministro sprendimu toks procesas pakenktų atitinkamos valstybės saugumo interesams;

(e) darbuotojas yra įdarbinančios valstybės pilietis, išskyrus atvejus, kai šis asmuo yra nuolatinis teismo vietos valstybės gyventojas;

(f) įdarbinančioji valstybė ir darbuotojas yra raštu susitarę kitaip, išskyrus atvejus, kai viešosios politikos sumetimais teismo vietos valstybės teismai turi išimtinę jurisdikciją teismo nagrinėjimo dalyko atžvilgiu.”

31. Lietuva nebalsavo prieš šio teksto priėmimą, tačiau jo neratifikavo.

32. Konvencijos priede pateiktose sampratos dėl 11 straipsnio yra išaiškinta, kad 2 dalies d punkte esant nuoroda į įdarbinančios valstybės „saugumo interesus“ „pirmiausia yra skirta nacionalinio saugumo ir diplomatinių misijų bei konsulatų saugumo klausimams“.

33. Vienos konvencijos „Dėl diplomatinių santykių“, siejamos su 1964 m. Lietuvos Diplomatinių privilegijų aktu, 1 straipsnyje pateikti šie sąvokų apibrėžimai:

„(a) „atstovybės vadovas“ yra asmuo, kurį atstovaujamoji valstybė įgaliojo vadovauti diplomatinės atstovybės darbui;

b) „atstovybės nariai“ yra atstovybės vadovas ir atstovybės personalo nariai;

c) „atstovybės personalo nariai“ yra atstovybėje dirbantys diplomatinio personalo, administracinio ir techninio personalo bei aptarnaujančiojo personalo nariai;

d) „diplomatinio personalo nariai“ yra atstovybės personalo nariai, turintys diplomatinį rangą;

e) „diplomas“ yra atstovybės vadovas arba atstovybės diplomatinio personalo narys;

f) „administracinio ir techninio personalo nariai“ yra atstovybės personalo nariai, dirbantys administracinį ir techninį darbą atstovybėje;

<...>”

TEISĖ**I. VYRIAUSYBĖS IŠANKSTINIS PRIEŠTARAVIMAS**

34. Vyriausybė teigė, kad pareiškėja ir teoriškai, ir praktiškai galėjo kreiptis į Lenkijos teismus dėl jos sutarties su Lenkijos ambasada Vilniuje nutraukimo, kaip iš tikrųjų ir siūlė Aukščiausiasis Teismas. Lenkijos teismai turėjo jurisdikciją nagrinėti jos bylą ir būtų taikę Lietuvos materialinę teisę. Pareiškėjos darbo sutartyje iš tikrųjų buvo sąlyga, numatanti, kad ginčai, susiję su šia sutartimi, nagrinėjami pagal Lietuvos įstatymus. Atsižvelgiant į tai, kad pagal Civilinio proceso kodekso 479 straipsnio 1 dalį ir atitinkamą teismų praktiką, Lenkijos Respublikai paprašius suteikti valstybės imunitetą, Lietuvos teismai neturėjo jurisdikcijos nagrinėjamoje byloje, ši sąlyga apėmė tik Lietuvos materialinės teisės nuostatų taikymą. Be to, pagal Lietuvos teisę dar nebuvo suėjęs senaties terminas pareiškėjai pareikšti ieškinį Lenkijos teismuose, kurie vis viena turėjo jurisdikciją nagrinėti jos reikalavimus dėl darbo sutarties nutraukimo.

35. Teismas pastebi, kad šis pareiškimas buvo paskelbtas priimtiniu 2006 m. kovo 2 d. Net ir darant prielaidą, kad pirmiau minėta argumentacija vertintina kaip prieštaravimas, kad pareiškėja nepanaudojo vidaus teisinių gynybos priemonių ir kad Vyriausybei yra leistina jį pareikšti, Teismas pažymi, kad pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį iš esmės turi būti panaudotos tik tos priemonės, kurios yra prieinamos valstybėje atsakovėje. Taigi nagrinėjamos bylos požiūriu jis neapima Lenkijoje prieinamų teisinės gynybos priemonių.

36. Be to, Teismas pažymi, kad pagal tarp pareiškėjos ir Lenkijos ambasados sudarytos darbo sutarties 8 punktą bet kokie ginčai, susiję su šia sutartimi, turėjo būti nagrinėjami pagal Lietuvos įstatymus, konkrečiau, pagal Konstituciją, įstatymus dėl darbo sutarčių, darbo atlyginimo, atostogų ir dirbančių asmenų socialinio draudimo. Todėl galima teigti, kad pareiškėjai kreipusis su reikalavimais į Lenkijos teismus, jie būtų taikę šalių pasirinktą materialinę teisę, t. y., Lietuvos teisę. Tačiau Teismas konstatuoja, kad tokia teisinės gynybos priemonė, net ir darant prielaidą, kad teoriškai ji buvo prieinama, nagrinėjamos bylos aplinkybėmis nebuvo reali. Jei pareiškėja būtų turėjusi panaudoti tokią teisinės gynybos priemonę, ji būtų susidūrusi su rimtais praktiniais sunkumais, kurie būtų nesuderinami su jos teise kreiptis į teismą, kuri, kaip ir visos kitos Konvencijoje numatytos teisės, turi būti aiškinama taip, kad būtų praktinė ir veiksminga, o ne teorinė ar iliuzinė (žr., tarp kitų šaltinių *United Communist Party of Turkey and Others v. Turkey*, 1998-01-30, § 33, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I). Pareiškėja buvo Lietuvos Respublikos pilietė, įdarbinta

Lietuvoje pagal sutartį, kuriai taikoma Lietuvos teisė, ir Lenkijos Respublika pati sutiko su tokiu teisės pasirinkimu sutartyje.

37. Taigi pareiškėjos kreipimasis su ieškiniu į Lenkijos teismus nagrinėjamos bylos aplinkybėmis negali būti laikomas prieinama ir veiksminga priemone.

II. TARIAMAS KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMAS

38. Pareiškėja skundėsi, kad patenkindami Lenkijos Vyriausybės prašymą, Lietuvos teismai atėmė iš jos teisę kreiptis į teismą Konvencijos 6 straipsnio požiūriu, kurio atitinkama dalis numato:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą <...> teisingai išnagrinėtų <...> teismas <...>”

A. Dėl 6 straipsnio 1 dalies taikymo

39. Remdamasi Teismo sprendimu, priimtu byloje *Vilho Eskelinen and Others v. Finland* ([DK], Nr. 63235/00, § 62, ECHR 2007-IV), o konkrečiai dviem sąlygomis, kurios turi būti įvykdytos, kad 6 straipsnis būtų taikomas tokio pobūdžio byloje, Vyriausybė teigė, kad pareiškimas turi būti paskelbtas *ratione materiae* nesuderinamu su Konvencijos nuostatomis.

40. Vyriausybės nuomone, iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos, konkrečiai iš jo 1998 m. sausio 5 d. ir 2007 m. balandžio 6 d. nutarčių, taip pat iš 2001 m. birželio 25 d. nutarties, priimtose pareiškėjos byloje, matyti, kad visi asmenys, dirbantys užsienio valstybių diplomatinėse misijose, įskaitant ir administracinių bei techninių padalinių personalą, turi būti laikomi vienu ar kitu būdu prisidedančiais prie pareigų, susijusių su atitinkamos valstybės suverenių galių įgyvendinimu, vykdymo, taigi, tarnaujančiais tos valstybės viešiesiems interesams. Pareiškėjos atliekamų pareigų Lenkijos ambasadoje Vilniuje pobūdis pateisina valstybės imuniteto taikymą jos byloje. Ji iš tikrųjų galėjo tiesiogiai susipažinti su visais ambasados oficialiais dokumentais ir veikla. Taigi ji buvo kur kas daugiau nei paprastas aptarnaujančio personalo narys.

41. Pareiškėja savo ruožtu tvirtino, kad pareikšdama ieškinį Lietuvos teismuose, ji siekė nuginkyti jos atleidimo teisinį pagrindą, kad dėl to jai būtų priteista kompensacija. Ji laikėsi nuomonės, kad ir jos darbo sutartis, ir ieškinys dėl neteisėto atleidimo iš darbo iš esmės buvo privatinės teisės pobūdžio.

42. Teismas pakartoja tai, kas buvo konstatuota *Vilho Eskelinen and Others* sprendime (minėtame pirmiau) – kad valstybė atsakovė galėtų Teisme remtis pareiškėjo, kaip valstybės tarnautojo, statusu, dėl to nesuteikiant jam ar jai 6 straipsnyje įtvirtintos teisės kreiptis į teismą, turi būti įvykdytos dvi sąlygos. Pirma, valstybė pagal savo vidaus teisę turi aiškiai nesuteikti teisės kreiptis į teismą nagrinėjamai pareigybei ar tam tikros kategorijos

personalui. Antra, toks nesuteikimas turi būti pateisinamas objektyviais valstybės interesų pagrindais (*ibid.*, § 62).

43. Vis dėlto pažymėtina, kad pirmiau minėtame sprendime buvo nagrinėjami santykiai tarp valstybės ir jos pačios tarnautojų, o taip nėra nagrinėjamos bylos atveju: pareiškėja, Lietuvos Respublikos pilietė, buvo įdarbinta Lenkijos ambasadoje sutartinių santykių pagrindu, atitinkamai susiklosčiusių tarp jos ir Lenkijos Respublikos. Todėl Lietuvos teismuose ji negali būti laikoma Lietuvos valstybės tarnautoja.

44. Tačiau, net ir darant prielaidą, kad Teismo praktika *Vilho Eskelinen* byloje yra taikytina, *mutatis mutandis*, nagrinėjamai bylai, negalima pagrįstai teigti, kad pareiškėjos byloje buvo įvykdyta antroji sąlyga. Iš pareiškėjos darbo sutarties priedo matyti, kad jos pareigos Lenkijos ambasadoje buvo aptarnauti Ambasados ir Generalinio konsulato telefonus, registruoti tarptautinius pokalbius; rašyti mašinėle lenkiškai ir lietuviškai; priimti ir siųsti faksogramas; teikti informaciją lenkiškai, lietuviškai ir rusiškai; padėti organizuoti nedidelius kokteilius ir priėmimus ir kopijuoti dokumentus (žr. 12 punktą pirmiau). Teismo nuomone, tokių pareigų atlikimas vargiai gali sudaryti prielaidas „[teisės nesuteikimui] objektyviais valstybės interesų pagrindais“ pirmiau minėto *Vilho Eskelinen* sprendimo požiūriu.

45. Taigi Teismui belieka išnagrinėti, ar nagrinėjamas ginčas buvo susijęs su civilinio pobūdžio teise Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies požiūriu. Šiuo požiūriu Teismas pakartoja, kad 6 straipsnio 1 dalis apima „ginčus“ dėl civilinio pobūdžio „teisių“, dėl kurių pripažinimo bent jau gali būti bylinėjamosi pagal vidaus teisę, nepriklausomai nuo to, ar jos taip pat yra ginamos pagal Konvenciją (žr., tarp daugelio kitų šaltinių, *Editions Périscope v. France*, 1992-03-26, § 35, Series A Nr. 234-B, ir *Zander v. Sweden*, 1993-11-25, § 22, Series A Nr. 279-B). Toks ginčas gali būti kilęs ne tik dėl teisės realaus buvimo, bet ir dėl jos apimties ir įgyvendinimo būdo; ir, galiausiai, proceso rezultatas turi turėti lemiamą poveikį ginčo dalyku esančiai teisei (žr. pirmiau minėtą *Vilho Eskelinen* ir kiti, § 40).

46. Teismas konstatuoja, kad nagrinėjama byla atitinka šias sąlygas, nes pareiškėjos ieškinys Lietuvos Aukščiausiąjame Teisme buvo susijęs su reikalavimu priteisti kompensaciją už neteisėtą atleidimą iš darbo.

47. Taigi Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis yra taikoma procesui Lietuvos teismuose.

A. Dėl atitikties 6 straipsnio 1 daliai

1. Šalių teiginiai

(a) Pareiškėja

48. Pareiškėja teigė, kad prie jos darbo sutarties niekada nebuvo pridėta oficialių jos pareigų aprašymo. Į jos užimamas žemas pareigas nepateko kokios nors užduotys ar funkcijos, kurios galėtų pateisinti valstybės imuniteto taikymą atitinkamų Bazelio konvencijos ar Jungtinių Tautų konvencijos nuostatų požiūriu.

(b) Vyriausybė

49. Vyriausybė tvirtino, kad pareiškėjos teisei į teismą nustatytu apribojimu buvo siekiama teisėto tikslo, konkrečiai, skatinti nepriklausomų ir suverenių valstybių lygybės principo gerbimą pagal vidaus ir tarptautinę viešąją teisę.

50. Dėl apribojimo proporcingumo Vyriausybė pastebėjo, kad tarptautinės teisės instrumentai ir daugelio valstybių teismų praktika suponavo, jog su darbo santykiais susijusiuose ginčiuose riboto valstybės imuniteto doktrina netaikoma tais atvejais, kai darbdavys yra užsienio valstybės ambasada. Tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje valstybės imuniteto klausimus reglamentavo tarptautinė paprotinė teisė, nes šie klausimai nebuvo išspręsti jokiais dvišalėmis sutartimis. Pagrįsdama savo argumentą, Vyriausybė rėmėsi Bazelio konvencijos 32 straipsniu, Vienos konvencijos „Dėl diplomatinėjų santykių“ 38 straipsnio 2 dalimi ir Jungtinių Tautų Valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos konvencijos 11 straipsnio 2 dalies c punktu. Vyriausybės manymu, valstybės turi diskreciją skiriant asmenis į oficialias pareigas. Tas pats taikytina ir valstybės tarnautojų „atleidimo“ ar „sutarties nutraukimo“ atveju, jei tai buvo padaryta po įdarbinančios valstybės atlikto paklausimo ar tyrimo, vykdomo kaip sudedamosios priežiūros ar drausminės kontrolės dalies.

51. Nagrinėjamoje byloje, Vyriausybės teigimu, Lenkijos ambasada paprašė taikyti valstybės imunitetą iš dalies dėl ginčo kilmės – teiginiai dėl seksualinio priekabiavimo, kuriame dalyvavo Ambasados diplomatinio personalo narys – dėl kurios Lietuvos teismai nebūtų galėję tinkamai išnagrinėti bylos, neapklaušę diplomatinį imunitetą turinčių asmenų.

52. Taigi ginčo dalykas pagal pareiškėjos teismams pareikštą ieškinį būtų lėmęs įsikišimą į Lenkijos valstybės viešą ir suverenią sritį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėjo pagrįstos išvados, atsižvelgdamas *inter alia* į tai, kad Lenkija, prašydama taikyti valstybės imunitetą, manė, kad tarp pareiškėjos ir Lenkijos ambasados kilęs ginčas nebuvo įprastas darbo ginčas.

53. Bet kuriuo atveju net jei Lietuvos teismai ir būtų prisiėmę jurisdikciją nagrinėti pareiškėjos bylą ir būtų ją išsprendę iš esmės (pavyzdžiui, nustatydami, kad atleidimas iš darbo buvo neteisėtas ir priteisdami pareiškėjai kompensaciją), šio sprendimo būtų neįmanoma įvykdyti prieš valstybę atsakovę, t.y. Lenkiją, kuri, pateikdama diplomatinę notą, išreiškė savo formalų atsisakymą būti atsakovu teisme.

2. Teismo vertinimas**(a) Iš Teismo praktikos kylantys bendrieji principai**

54. Teismas pakartoja, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė į teisingą bylos nagrinėjimą turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės viršenybės principą, kuris reikalauja, kad visi bylininkai turėtų veiksmingą teisminės gynybos priemonę, kuria pasinaudoję galėtų apginti savo civilines

teisės (žr. *Běleš and Others v. the Czech Republic*, Nr. 47273/99, § 49, ECHR 2002-IX). Kiekvienas asmuo turi teisę kreiptis su reikalavimu dėl jo civilinio pobūdžio teisių ir pareigų į teismą ar tribunolą. Taip 6 straipsnio 1 dalis apima „teisę į teismą“, kurios tik vienas aspektas yra teisė kreiptis, t.y. teisė iškelti civilinę bylą teismuose (žr. *Golder v. the United Kingdom*, 1975-02-21, § 36, Series A no. 18, ir *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany* [DK], Nr. 42527/98, § 43, ECHR 2001-VIII).

55. Tačiau Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje garantuojama teisė kreiptis į teismą nėra absoliuti, ji gali būti ribojama; apribojamai yra numanomai leidžiami, atsižvelgiant į tai, kad teisė kreiptis į teismą pagal pačią savo prigimtį turi būti reglamentuojama valstybės. Šiuo požiūriu Susitariančiosios Valstybės turi tam tikrą vertinimo laisvę, nors galutinį sprendimą, ar buvo laikomasi Konvencijos reikalavimų, priima Teismas. Turi būti įsitikinta, kad taikomi apribojimai nevaržo ar nesumažina asmeniui kreipimosi galimybės tiek ar tokia apimtimi, kad yra paneigiama pati teisės esmė. Be to, teisės kreiptis į teismą apribojimas bus nesuderinamas su 6 straipsnio 1 dalimi, jei juo nebus siekiama teisėto tikslo ir nebus pagrįsto proporcingo santykio tarp taikomų priemonių ir jomis siekiamo tikslo (žr. *Waite and Kennedy v. Germany* [DK], Nr. 26083/94, § 59, ECHR 1999-I; *T.P. and K.M. v. the United Kingdom* [DK], Nr. 28945/95, § 98, ECHR 2001-V; ir *Fogarty v. the United Kingdom* [DK], no. 37112/97, § 33, ECHR 2001-XI).

56. Be to, Konvencija turi būti aiškinama atsižvelgiant į 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencijos „Dėl sutarčių teisės“ 31 straipsnio 3 dalies c punktą, kuriame nustatyta, kad turi būti atsižvelgta į „visas šalių tarpusavio santykiams taikytinas atitinkamas tarptautinės teisės normas“. Konvencija, taip pat ir jos 6 straipsnis, negali būti aiškinama vakuume. Todėl Teismas privalo atsiminti Konvencijos kaip žmogaus teisių sutarties ypatingą pobūdį ir taip pat privalo atsižvelgti į atitinkamas tarptautinės teisės normas, įskaitant ir tas, kurios yra susijusios su valstybės imuniteto suteikimu (žr. pirmiau minėtą *Fogarty*, § 35).

57. Darytina išvada, kad atspindinčios bendrai pripažįstamas tarptautinės viešosios teisės normas dėl valstybės imuniteto priemonės, kurių imasi Aukštoji Susitariančioji Šalis, iš esmės negali būti vertinamos kaip nustatančios neproporcingą 6 straipsnio 1 dalyje numatytos teisės kreiptis į teismą apribojimą. Lygiai kaip teisė kreiptis į teismą yra sudėtinė tame straipsnyje įtvirtintos teisingo teismo garantijos dalis, taip ir kai kurie teisės kreiptis apribojimai turi būti vertinami kaip būtini, pavyzdys yra tautų bendrijos visuotinai pripažįstami apribojimai, sudarantys valstybės imuniteto doktrinos dalį (žr. *Kalogeropoulou and Others v. Greece and Germany* (nut.), Nr. 59021/00, ECHR 2002-X, ir pirmiau minėtas *Fogarty*, § 36).

58. Taip pat primintina, kad Konvencija yra siekiama garantuoti ne teorines ar iliuzines teises, bet teises, kurios būtų praktinės ir veiksmingos. Tai ypač pasakytina apie teisę kreiptis į teismą, atsižvelgiant į tai, kokią reikšmingą vietą demokratinėje visuomenėje užima teisė į teisingą bylos nagrinėjimą (žr. *Ait-Mouhoub v. France*, 1998-10-28, § 52, *Reports* 1998-VIII). Būtų

nesuderinama nei su teisinės valstybės principu demokratinėje visuomenėje, nei su bendru 6 straipsnio 1 dalies principu – konkrečiai, kad civilinius ieškinius būtų galima pateikti teisėjui tam, kad jie būtų išnagrinėti – jei valstybė, nevaržoma ir nekontroliuojama Konvenciją įgyvendinančių institucijų, galėtų pašalinti iš teismų jurisdikcijos visą tam tikros rūšies civilinių ieškinių grupę ar tam tikroms asmenų kategorijoms suteikti imunitetus nuo civilinės atsakomybės (žr. *Fayed v. the United Kingdom*, 1994-09-21, § 65, Series A no. 294-B).

59. Taigi tose bylose, kuriose valstybės imuniteto nuo jurisdikcijos principo taikymas apriboja teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą, Teismas privalo įsitikinti, ar toks apribojimas yra pateisinamas bylos aplinkybėmis.

(b) Taikymas šioje byloje

60. Pirmiausia Teismas turi išnagrinėti, ar apribojimu buvo siekiama teisėto tikslo. Šiuo požiūriu jis pažymi, kad valstybės imunitetas tarptautinėje teisėje išsivystė iš principo *par in parem non habet imperium*, pagal kurį viena valstybė negali būti pavaldi kitos jurisdikcijai. Teismas mano, kad civiliniame procese suteikiant valstybei imunitetą yra siekiama teisėto tikslo - laikantis tarptautinės teisės skatinti pagarbą ir gerus santykius tarp valstybių gerbiant kitos valstybės suverenitetą.

61. *Fogarty* byloje pareiškėja sėkmingai pareiškė pradinį ieškinį prieš Jungtines Valstijas dėl diskriminavimo lyties pagrindu po to, kai ji buvo atleista iš administracijos asistentės pareigų Jungtinių Valstijų ambasadoje Londone. Po keleto paskesnių nesėkmingų kreipimųsi dėl kito darbo ambasadoje pareiškėja iškėlė naują bylą Jungtinės Karalystės teismuose dėl diskriminavimo lyties pagrindu, tačiau ši byla buvo nutraukta, nes Jungtinių Valstijų Vyriausybė paprašė imuniteto nuo jurisdikcijos. Kaip tik dėl šios antrosios bylos buvo pateiktas pareiškimas Teismui ir vėliau priimtas *Fogarty* sprendimas.

62. Teismas pažymi, kad ši byla skiriasi nuo *Fogarty* tuo, kad ji yra susijusi ne su įdarbinimu, o su ambasados personalo vietinio nario atleidimu iš darbo. Nepaisant šio skirtumo, Teismas mano, kad jo išvada, jog apribojimais *Fogarty* byloje buvo siekiama teisėto tikslo, taip pat taikytina ir šiai bylai. Taigi dabar turi būti išnagrinėta, ar ginčijamas pareiškėjos teisės kreiptis į teismą apribojimas buvo proporcingas siekiamam tikslui.

63. Teismas jau *Fogarty* sprendime konstatavo, kad tarptautinėje ir lyginamojoje teisėje buvo tendencija riboti valstybės imunitetą su darbo santykiais susijusiuose ginčuose, išskyrus tuos, kurie yra susiję su ambasadų personalo įdarbinimu (žr. pirmiau minėtą *Fogarty*, §§ 37-38).

64. Šiuo požiūriu Teismas pažymi, kad absoliutaus valstybės imuniteto taikymas per daugelį metų aiškiai sunyko. 1979 m. Tarptautinės teisės komisijai buvo pavesta susisteminti ir palaipsniui vystyti tarptautinę teisę dėl valstybių ir jų turto jurisdikcinių imunitetų. Komisija parengė keletą projektų, kurie buvo pateikti valstybėms, prašant pareikšti pastabas. Konvencijos projekte, kuris buvo priimtas 1991 m., buvo vienas – 11 straipsnis – dėl darbo sutarčių (žr. 28 punktą pirmiau). 2004 m. JT

Generalinė Asamblėja priėmė Valstybių ir jų turto imuniteto nuo jurisdikcijos konvenciją (žr. 30 punktą pirmiau).

65. 1991 m. konvencijos projektas, kurio pagrindu buvo priimta 2004 m. Konvencija (konkrečiai 11 straipsnis), nustatė reikšmingą išimtį dėl valstybės imuniteto taikymo, iš esmės pašalindama iš valstybės imuniteto taikymo taisyklės darbo sutartis su diplomatiniais misijų užsienyje personalu. Tačiau šios išimties taikymui numatytos išimtys, pagal kurias valstybės imunitetas vis tiek taikomas diplomatiniam ir konsuliniam personalui tais atvejais, kai: ginčo nagrinėjimo dalykas yra įdarbinimas, darbo sutarties pratęsimas ar asmens gražinimas į darbą; darbuotojas yra įdarbinančios valstybės pilietis; ar, galiausiai, kai įdarbinanti valstybė ir darbuotojas yra kitaip susitarę raštu.

66. Komentare, pridėtame prie 1991 m. Konvencijos projekto, teigiama, kad 11 straipsnyje suformuluotos taisyklės atitinka vis didesnio valstybių skaičiaus priimamuose įstatymuose ir sudaromose sutartyse stebimas tendencijas (ILC Yearbook, 1991, Vol. II, Part 2, p. 44, § 14). Tas pats pasakytina ir apie 2004 m. Konvenciją. Be to, yra nusistovėjęs tarptautinės teisės principas, kad net ir tais atvejais, kai valstybė nėra ratifikavusi sutarties, jai gali būti privaloma viena iš jos nuostatų, jei ta nuostata atspindi paprotinę tarptautinę teisę, arba ją „kodifikuodama“, arba sukurdama naują paprotinę normą (žr. *North Sea Continental Shelf cases*, ICJ Reports 1969, p. 41, § 71). Dar daugiau, valstybės, bent jau valstybė atsakovė, nepareiškė ypatingų prieštaravimų dėl Tarptautinės teisės komisijos Konvencijos projekto 11 straipsnio redakcijos. Reikia pripažinti, kad pačios 2004 m. Konvencijos Lietuva neratifikavo, tačiau taip pat ir nebalsavo prieš jos priėmimą.

67. Vadinasi, galima tvirtinti, kad Tarptautinės teisės komisijos Konvencijos projekto 11 straipsnis, kuriuo grindžiama 2004 m. Konvencija, taikytinas valstybei atsakovei pagal paprotinę tarptautinę teisę. Teismas privalo į tai atsižvelgti nagrinėdamas, ar buvo gerbiama teisė kreiptis į teismą 6 straipsnio 1 dalies požiūriu.

68. Pirmiau minėtą išvadą iš esmės patvirtina ir Lietuvos vidaus teisė. Reikia pripažinti, kad bylai reikšmingu laikotarpiu galiojusio Civilinio proceso kodekso 479 straipsnis įtvirtino taip vadinamą absoliutaus valstybės imuniteto taisyklę. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gruodžio 21 d. priėmė sprendimą (Nr. 28) „Dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalgos“. Jame konstatuota, kad nors pagal CPK 479 straipsnyje įtvirtintą normą „užsienio valstybė, užsienio valstybių diplomatinės ir konsulinės atstovybės, užsienio valstybių diplomatai <...> naudojami imunitetu nuo Lietuvos teismų jurisdikcijos“, ši taisyklė taikoma „tik viešosios teisės reguliuojamuose santykiuose“. *A contrario*, ši imuniteto taisyklė netaikoma santykiams, kuriuos reglamentuoja privatinė teisė. Šią išvadą patvirtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, pagal kurią absoliutus valstybės imunitetas nustojo būti taikomas (žr. 22 punktą pirmiau).

69. Toliau Teismas pažymi, kad pareiškėja nepateko nei į vieną iš Tarptautinės Teisės Komisijos Konvencijos projekto 11 straipsnyje

išvardytų išimčių: ji nevykdė jokių ypatingų funkcijų, artimai susijusių su valstybės valdžios įgyvendinimu. Be to, ji nebuvo nei diplomatinė agentė, nei konsulinė pareigūnė, nei įdarbinančios valstybės pilietė. Galiausiai, ginčo nagrinėjimo dalykas buvo susijęs su pareiškėjos atleidimu iš darbo.

70. Teismas ypač pažymi, kad pareiškėja Lenkijos ambasadoje dirbo korespondente-telefoniste ir jos pagrindinės pareigos buvo šios: registruoti tarptautinius pokalbius, rašyti, siųsti ir priimti faksogramas, kopijuoti dokumentus, teikti informaciją ir padėti organizuojant tam tikrus renginius. Nei Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nei Vyriausybė atsakovė neparodė, kaip šios pareigos objektyviai galėtų būti susijusios su Lenkijos Vyriausybės suvereniais interesais. Nors darbo sutarties priede buvo nustatyta, kad pareiškėjai atstovybės vadovo prašymu galėjo būti pavesta atlikti kitus darbus, iš bylos medžiagos nematyti – Vyriausybė šiuo požiūriu taip pat nepateikė tikslesnių duomenų – kad ji iš tikrųjų vykdė kokias nors funkcijas, susijusias su Lenkijos valstybės suvereniteto įgyvendinimu.

71. Savo 2001 m. birželio 25 d. nutartyje Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad siekiant nustatyti, ar jis turi jurisdikciją nagrinėti darbo ginčus, kuriuose dalyvauja užsienio valstybės misija ar ambasada, kiekvienu konkrečiu atveju yra būtina nustatyti, ar nagrinėjami darbo santykiai buvo viešosios teisės pobūdžio (*acta jure imperii*), ar privatinės teisės pobūdžio (*acta jure gestionis*). Tačiau šioje byloje Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad jam nepavyko gauti duomenų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti pareiškėjos „pareigų apimtis“. Todėl jis remdamasis tik pačios pareigybės pavadinimu ir tuo faktu, kad Lenkija paprašė imuniteto nuo jurisdikcijos, padarė išvadą, kad pareiškėjai priskirtos pareigos „tam tikru laipsniu padėjo Lenkijos Respublikos valstybei įgyvendinti savo suverenas funkcijas“ (žr. 18 punktą pirmiau).

72. Dėl to, ar nagrinėjamos pareigos buvo reikšmingos Lenkijos saugumo interesams – pagal 2004 m. Konvencijos 11 straipsnio 2 dalies d punkte galiausiai įtvirtintas kriterijų – vien tvirtinimas, kad pareiškėja, vykdydama savo pareigas, galėjo susipažinti su tam tikrais dokumentais ar galėjo išgirsti konfidencialius telefoninius pokalbius yra nepakankamas. Šiuo požiūriu negalima nepastebėti, kad pareiškėjos atleidimas iš darbo ir teisminis procesas kilo dėl seksualinio priekabiavimo veiksmų, kaip tai yra nustačiusi Lietuvos lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, kuriai pareiškėja buvo pateikusi skundą. Tokie veiksmai vargiai gali būti vertinami kaip pažeidžiantys Lenkijos saugumo interesus.

73. Galiausiai, dėl sunkumų, su kuriais Lietuvos institucijos gali susidurti vykdydamos pareiškėjos naudai priimtą Lietuvos teismų sprendimą prieš Lenkiją, tokios prielaidos negali sužlugdyti tinkamo Konvencijos taikymo.

74. Darytina išvada, kad nagrinėjamoje byloje Lietuvos teismai, patenkinę prašymą taikyti valstybės imunitetą ir pareikšdami, kad neturi jurisdikcijos nagrinėti pareiškėjos ieškinio, neužtikrinę pagrįsto proporcingumo santykio, viršijo savo nuožiūros laisvę ir todėl paneigė pačią pareiškėjos teisės kreiptis į teismą esmę.

75. Taigi buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

76. Konvencijos 41 straipsnis numato:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

77. Pareiškėja reikalavo 327.978,30 Lietuvos litų (apie 94.988 eurų) turtinei žalai atlyginti, kurią ji tariamai patyrė nuo 1999 m. lapkričio 22 d. iki 2009 m. birželio 30 d. Neturtinei žalai atlyginti pareiškėja reikalavo 350.000 litų (apie 101.367 eurų).

78. Vyriausybė teigė, kad pareiškėjos reikalavimai ir dėl turtinės, ir dėl neturtinės žalos atlyginimo yra per dideli, ir nėra priežastinio ryšio tarp tariamai patirtos žalos ir Konvencijos pažeidimo.

79. Teismas pirmiausia mano, kad tais atvejais, kai asmuo nukenčia dėl teismo proceso, kuriame nustatomi Konvencijos 6 straipsnio reikalavimų pažeidimai, pareiškėjo prašymu galimas proceso atnaujinimas iš esmės laikytinas tinkamu pažeidimo atitaisymu (žr. *Sejdovic v. Italy* [DK], Nr. 56581/00, § 126, ECHR 2006-II; taip pat žr., *mutatis mutandis*, *Öcalan v. Turkey* [DK], Nr. 46221/99, § 210, ECHR 2005-IV). Toliau Teismas pažymi, kad nagrinėjamoje byloje teisingą atlyginimą galima priteisti tik tuo pagrindu, kad pareiškėjai nebuvo suteiktos 6 straipsnio garantijos. Nors Teismas negali spekuliuoti dėl to, kokia būtų buvusi teismo proceso baigtis, jei teismų pozicija būtų kitokia, jis nemano, kad būtų nepagrįsta vertinti pareiškėją kaip netekusią realios galimybės (žr. *Colozza v. Italy*, 1985-02-12, § 38, Series A no. 89, ir *Pélissier and Sassi v. France* [DK], Nr. 25444/94, § 80, ECHR 1999-II). Be to, pareiškėja patyrė neturtinę žalą, kuriai atlyginti nepakanka vien Konvencijos pažeidimo konstatavimo šiame sprendime. Vertindamas teisingumo pagrindais, kaip reikalaujama pagal Konvencijos 41 straipsnį, Teismas priteisia pareiškėjai 10000 eurų pagal visus žalos pagrindus kartu.

B. Kaštai ir išlaidos

80. Pareiškėja reikalavo „tinkamos sumos“, neįvertindama jos, išlaidoms ir kaštams, patirtiems bylinėjantis Teisme, atlyginti.

81. Vyriausybė teigė, kad atsižvelgiant į tai, kad šioje byloje nebuvo pažeistas 6 straipsnis, pareiškėjos reikalavimas turi būti atmestas.

82. Teismas pažymi, kad pareiškėjai buvo suteikta teisinė pagalba bylinėjimuisi jame. Prie jos reikalavimo nepridėti jokie dokumentai, kurie pagrįstų, kad jai išmokėtos Europos Tarybos sumos teisinei pagalbai nepakako padengti visoms išlaidoms ir kaštams, patirtiems bylinėjantis Teisme.

83. Todėl Teismas atmeta pareiškėjos reikalavimą pagal šį pagrindą.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

84. Teismas mano, kad palūkanos nevykdant įsipareigojimų turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSAI

1. *Nustato*, kad Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis šioje byloje yra taikoma ir buvo pažeista;

2. *Nustato*:

(a) kad valstybė atsakovė per tris mėnesius turi sumokėti pareiškėjai 10000 eurų (dešimt tūkstančių eurų) turtinei ir neturtinei žalai atlyginti bei bet kokį mokestį, kuris gali būti taikomas šiai sumai, kuri turi būti konvertuota į valstybės atsakovės valiutą pagal sprendimo įvykdymo dienos kursą;

b) nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo per įpareigojimų nevykdymo laiką nuo minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus;

3. *Atmeta* kitus pareiškėjos reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų ir prancūzų kalbomis ir paskelbta viešame Teismo posėdyje Žmogaus teisių pastate Strasbūre 2010 m. kovo 23 d.

Pirmininkas
Jean-Paul Costa

Kanclerio pavaduotojas
Johan Callewaert

Vadovaujantis Konvencijos 45 straipsnio 2 dalimi ir Teismo reglamento 74 taisyklės 2 dalimi, prie šio sprendimo pridedamos šios nuomonės:

- (a) Iš dalies prieštaraujanti teisėjo Cabral Barreto nuomonė, prie kurios prisijungia teisėjas Popović;
- (b) Iš dalies prieštaraujanti teisėjo Malinverni nuomonė, prie kurios prisijungia teisėjai Casadevall, Cabral Barreto, Zagrebelsky ir Popović.

IŠ DALIES PRIEŠTARAUJANTI TEISĖJO CABRAL BARRETO
NUOMONĖ, PRIE KURIOS PRISIJUNGIA TEISĖJAS POPOVIĆ
(*Vertimas*)

Aš sutinku su dauguma dėl visų sprendimo rezoliucinės dalies nuostatų. Tačiau, kiek tai susiję su argumentacija, aš negaliu pritarti 66 punkto išvadai, kad „net ir tais atvejais, kai valstybė nėra ratifikavusi sutarties, jai gali būti privaloma viena iš jos nuostatų, jei ta nuostata atspindi paprotinę tarptautinę teisę“ ir 67 punkto išvadai, kad „Tarptautinės Teisės Komisijos Konvencijos projekto 11 straipsnis, kuriuo grindžiama 2004 m. Konvencija, taikytinas valstybei atsakovei pagal paprotinę tarptautinę teisę“.

Mano nuomone, valstybei niekada negali būti privalomos tarptautinės sutarties nuostatos, kurios ji nėra ratifikavusi; yra būtina ratifikacija, kad tos nuostatos taptų privalomos.

Privaloma yra tarptautinė paprotinė teisė, nepriklausomai nuo to, ar ji yra kodifikuota, ar ne.

Aš manau, kad 66 ir 67 punktai turėtų būti suformuluoti taip, kad atspindėtų šią mintį ir būtų išvengta bet kokio dviprasmiškumo.

IŠ DALIES PRIEŠTARAUJANTI TEISĖJO MALINVERNI NUOMONĖ,
PRIE KURIOS PRISIJUNGIA TEISĖJAI CASADEVALL, CABRAL
BARRETO, ZAGREBELSKY IR POPOVIĆ
(Vertimas)

1. Sprendimo 79 punkte teigiama, kad „tais atvejais, kai asmuo nukenčia dėl teismo proceso, kuriame nustatomi Konvencijos 6 straipsnio reikalavimų pažeidimai, pareiškėjo prašymu galimas proceso atnaujinimas iš esmės laikytinas tinkamu pažeidimo atitaisymu“.
2. Apgailestauju, kad šis principas neatsispindi sprendimo rezoliucinėje dalyje, kurioje paprasčiausiai nustatyta, kad valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjai 10000 eurų turtinei ir neturtinei žalai atlyginti¹.
3. Tai yra svarbu pažymėti, nes reikia pripažinti, kad sumos, kurias Teismas priteisia sumokėti nukentėjusiems dėl Konvencijos pažeidimo asmenims, pagal 41 straipsnio raidę ir dvasią yra subsidiaraus pobūdžio². Jei įmanoma, Teismas turėtų siekti atkurti status *quo ante*. Tai, ką Teismas konstatuoja 79 punkte, mano nuomone, yra ypatingai svarbu. Jis pakartoja pagrindinį principą, kad geriausias būdas atitaisyti 6 straipsnio pažeidimą yra proceso atnaujinimas, jei tai įmanoma ir pareiškėjas to prašo.
4. Dar daugiau, yra visuotinai žinoma, kad jei sprendimo argumentacija Susitariančiosioms Šalims leidžia nustatyti pagrindus, remdamasis kuriais Teismas nustatė Konvencijos pažeidimą, ir todėl turi lemiamą reikšmę Konvencijos aiškinimui, tai rezoliucinė dalis yra privaloma šalims pagal Konvencijos 46 straipsnio 1 dalį. Todėl teisiniu požiūriu yra svarbus dalykas, kad kai kurie Teismo teiginiai būtų vėl pakartoti sprendimo rezoliucinėje dalyje³.
5. Be to, pagal Konvencijos 46 straipsnio 2 dalį už Teismo sprendimų vykdymo priežiūrą yra atsakingas Ministrų Komitetas. Tačiau tai nereiškia, kad Teismas šiuo klausimu neatlieka jokio vaidmens ir neturi imtis priemonių, kuriomis būtų palengvinta Ministrų Komiteto užduotis vykdant šias funkcijas. To siekiant yra būtina, kad Teismas savo sprendimuose ne tik pateiktų kiek galint tikslesnį Konvencijos pažeidimo pobūdžio aprašymą,

¹ Žr. Iš dalies prieštaraujančią teisėjų Rozakis, Spielmann, Ziemele ir Lazarova Trajkovska nuomonę, pridėtą prie sprendimo *Salduz v. Turkey* ([DK], Nr. 36391/02, 2008-11-27).

² Žr. Mano iš dalies prieštaraujančias nuomones su teisėju Spielmann, pridėtas prie sprendimų *Vladimir Romanov v. Russia* (Nr. 41461/02, 2008-07-24) ir *Ilatovskiy v. Russia* (Nr. 6945/04, 2009-07-09).

³ Mano iš dalies prieštaraujančias nuomones su teisėju Spielmann, pridėtas prie sprendimų *Fakiridou and Schina v. Greece* (Nr. 6789/06, 2008-11-14), *Lesjak v. Croatia* (Nr. 25904/06, 2010-02-18) ir *Prežec v. Croatia* (Nr. 48185/07, 2009-10-15).

bet taip pat turėtų ir rezoliucinėje dalyje atitinkamai valstybei nurodyti priemones, kurias jis laiko esant labiausiai tinkamas pažeidimui atitaisyti.

6. Kompensacijos priteisimas ne visuomet yra tinkamas būdas nukentėjusio asmens patirtai žalai atlyginti. Šioje byloje ginčas kilo dėl to, kad pareiškėja skundėsi, jog Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai dėl vieno iš jos kolegų vyriškių seksualinio priekabiavimo, kuris buvo ambasados diplomatinio personalo narys. Atlikęs tyrimą, kontrolierius nustatė, kad pareiškėja iš tikrųjų buvo seksualinio priekabiavimo auka (žr. 13 punktą). Pareiškėja dėl įtampos darbe susirgo ir apie du mėnesius turėjo nedarbingumo pažymėjimą, paskui ji buvo atleista iš pareigų dėl neatvykimo į darbą (žr. 14 ir 15 punktus). Tada pareiškėja pateikė ieškinį teismams dėl neteisėto atleidimo iš darbo, tačiau neprašė grąžinti ją į darbą ambasadoje (žr. 16 punktą). Kaip pažymėta sprendime, „negalima nepastebėti, kad pareiškėjos atleidimas iš darbo ir teisminis procesas kilo dėl seksualinio priekabiavimo“ (žr. 72 punktą).

7. Iš to, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad nors pareiškėja papildomai prašė priteisti ir kompensaciją (žr. 16 punktą), visų pirma ji siekė, kad teismo sprendimu būtų pripažinta, kad jos atleidimas iš darbo buvo neteisėtas (žr. 41 punktą). Tikėtina, kad ji vis dar yra suinteresuota gauti tokį teismo sprendimą. Esant tokioms aplinkybėms, aš manau, kad vien proceso atnaujinimas būtų suteikęs galimybę visiškai atlyginti žalą pareiškėjai.

8. Šioje byloje, atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teisė numato galimybę atnaujinti vidaus procesus po to, kai Teismas nustato pažeidimą, ši atitaisymo forma, mano nuomone, yra tinkamesnė nei kompensacijos nukentėjusiam asmeniui priteisimas. Dėl šios priežasties būtų pageidautina į rezoliucinę dalį papildyti nuostata, pagal kurią pareiškėjai suteikiama teisė siekti vidaus proceso atnaujinimo (ar, veikia, šioje byloje pradėti procesą).